

Sofija
Sorić

Stvaranje modernog Zadra

MARIJA STAGLIČIĆ, *Graditeljstvo Zadra od klasicizma do secesije*,
Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2013., 249 str.
ISBN 978-953-6106-97-4

Graditeljske i urbanističke zahvate 19. stoljeća u Zadru Marija Stagličić izvrsno je sumirala jednom rečenicom: “nekadašnji vojni obrambeni bedem koji je pitoreskno svrstavao Zadar u muzejski dragulj, zamijenjen je drugačijim bedemom – živoga urbanog tkiva.” Dobrodošlo osuvremenjeno i nadopunjeno izdanje autoričine knjige iz 1988. godine, tematski se nadovezuje na nedavno izdanje četvrte knjige iz serije *Prošlost Zadra* (*Zadar za austrijske uprave*, Zadar, 2011.), čime je Zadar dobio dvije značajne publikacije koje nude revalorizaciju i iscrpan uvid u nekada zanemaren i pogrešno interpretiran period 19. stoljeća. Knjiga *Graditeljstvo u Zadru od klasicizma do secesije* rezultat je dugogodišnjeg rada autorice na temu zadarske arhitekture i urbanizma 19. stoljeća. Marija Stagličić knjigu je namijenila Zadranima, s ciljem “da pomogne u obnovi i zaštiti građevina 19. stoljeća” te da “doprinese njezinu boljem razumijevanju, a time i ispravnom odlučivanju kod novih urbanističkih i građevinskih zahvata u Zadru”, što se čini osobito značajnim u kontekstu povećane graditeljske i urbanističke aktivnosti posljednjih desetljeća. Knjiga nudi razmišljanja na uvijek aktualnu temu kompleksnosti urbanističkog planiranja u osjetljivom tkivu povijesnih urbanih cjelina te potrebu za ispravnom valorizacijom svih umjetničkih razdoblja, kao i takozvane “minorne” te industrijske arhitekture – segmenta zadarske graditeljske baštine kojima unutar dosadašnjih

istraživanja i obnova nije bila posvećena dovoljna pažnja. Naime, autorica je u svom pregledu graditeljske baštine 19. stoljeća sveobuhvatna, pa uz spomenike reprezentativne arhitekture ne zapostavlja ni sve one građevine, od vojarni preko tvornica do skromnih građanskih kuća, koje su do danas oblikovale lice grada.

Knjiga je strukturirana u dvije cjeline od kojih se prva odnosi na poglavlja od drugog do četvrtog (II. *Urbanistički i arhitektonski*

zahvati u ratnim godinama od 1797. do 1813.; III. Razdoblje klasicizma (1804. - 1868.); IV. Neostilsko i secesijsko razdoblje (1868. - 1981.), u kojima su, uz bitne povijesno-društvene i stilske odrednice razmatranog razdoblja, osobito naglašene urbanističke teme, dok se u drugoj cjelini (poglavlja od petog do sedmog: V. Zgrade u gradu; VI. Ravnice, Jazine, Kolovare i Arbanasi; VII. Voštarnica, Brodarica) nalazi svojevrsan katalog s nizom najznačajnijih sačuvanih i dokumentiranih građevina 19. stoljeća u Zadru. U posljednjem poglavlju iznesena je kronologija izgradnje po četvrtima te praktičan plan grada s označenom izgradnjom od klasicizma do secesije.

Prvu polovinu 19. stoljeća u Zadru obilježila je graditeljska aktivnost u epizodnim i skromnim oblicima klasicizma, da bi tek u drugoj polovini stoljeća nastupio "graditeljski *crescendo*", s novim građevinama podignutim većinom u neoklasicističkim

(niz zgrada na Novoj rivi) i neorenesansnim oblicima (državne zgrade Novog kazališta, Suda i banke), dok je privatna izgradnja s kraja stoljeća obilježena historicističkim stilovima i regionalnim rješenjima s pojavom secesije te, na koncu, i moderne arhitekture. U prvoj cjelini knjige iznesena je iscrpna dokumentacija o urbanističkim zahvatima koji su Zadar, koji je tijekom prve polovine stoljeća još uvijek funkcionirao prvenstveno kao utvrda, u drugoj polovini stoljeća transformirali u moderni grad: otvoren, prometno povezan, osvijetljen električnom energijom, opskrbljen vodovodima i novim grobljem, oplemenjen parkovima i proširen na nova predgrađa. Pomnim iščitavanjem iznesene dokumentacije stvara se slika svakodnevnog života u gradu opasanom bedemima, na umjetnom otoku, s trostrukim prilazom, koji se postepeno napučuje stanovništvom

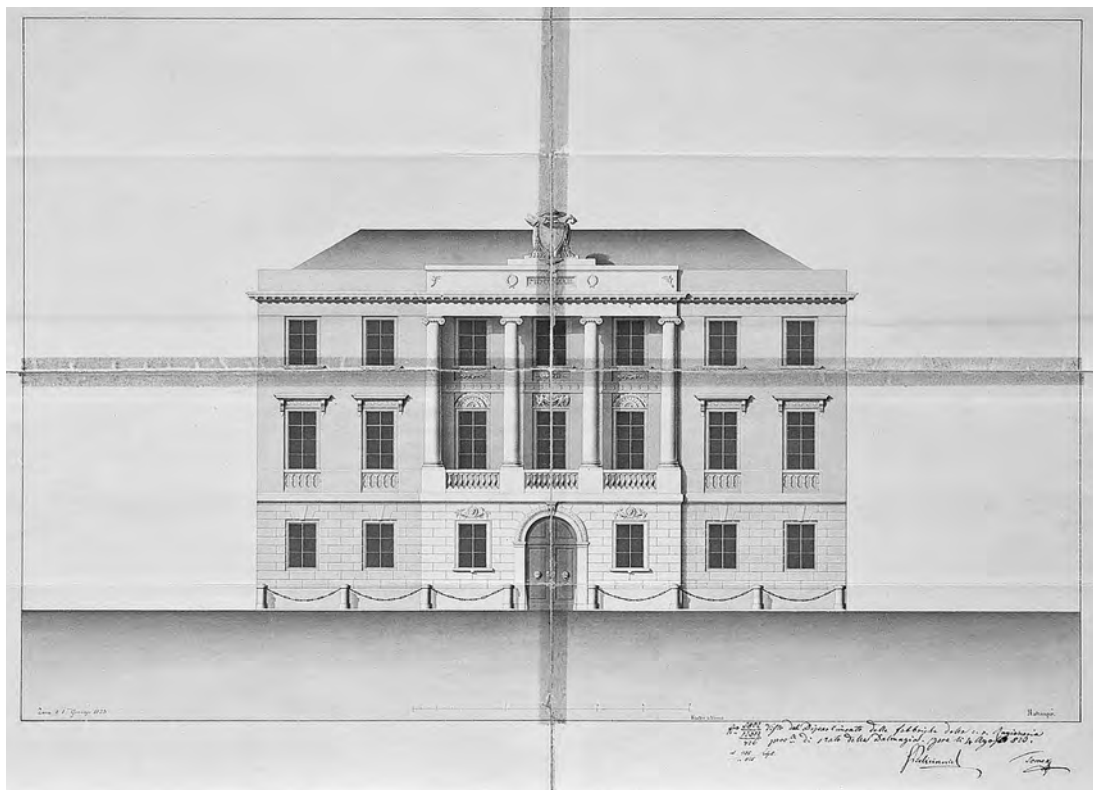
↓ Veduta Zadra oko 1841. godine, litografija prema J. Högel Mülleru, Arheološki muzej Split

što je za posljedicu imalo nekontroliranu izgradnju i prometni kolaps. Navedeni su brojni planirani i izvedeni urbanistički zahvati (s posebnim osvrtom na značaj Regulacionog plana s početka 20. stoljeća prema kojem se ravnalo sve do Drugog svjetskog rata), koji svjedoče o dilemama i raznolikim rješenjima projekatnata koji su, na manje ili više uspješan način, Zadar približili konceptu modernog grada. Među najvažnija pitanja modernizacije grada spadao je problem spoja rastućih predgrađa i tadašnjeg utvrđenog grada na otoku što je riješeno nasipavanjem kanala Foše. Također, rastući pomorski promet radi čega je započelo rušenje bastiona i proširenje postojeće luke, ali i planiranje nove obale s pristaništem na jugozapadnoj strani, doveo je napokon odlukom iz 1873. godine do rušenja zidina s morske strane. Sva izgradnja na Novoj obali izvedena je u periodu

od 1875. do 1906. godine kada je podignut niz reprezentativnih palača, koje su svojim neoklasicističkim pročeljima stvorile novo lice Zadra.

Druga cjelina knjige sadrži dragocjene podatke o kućama, njihovim vlasnicima i pregradnjama koje su doživjele tijekom vremena. Prate ih ilustracije suvremenog stanja građevina te vrijedna arhitektonska dokumentacija, koja uključuje nacрте izvornog stanja i planiranih zahvata. Među obrađenim zgradama u gradu ističu se najvažniji klasicistički i neostilski zahvati od pregradnje Kneževe palače preko Jacksonovog zvonika katedrale do preživjelih zgrada s nekadašnje Nove obale: zgrade Liceja Sv. Dimitrija (današnje Sveučilište) i hotela "Bristol". Osobito je dojmljiv, brojnošću i raznolikošću, niz vila i privatnih kuća koje su oblikovale potez obale (Branimirova i Kneza Trpimira) "nasuprot mosta", a koje

← Neostvoreni Hatzingerov projekt za Nadbiskupsku palaču, 1823. godina, Državni arhiv, Zadar

↑ Pročelje Nadbiskupske palače, FOTO Paolo Mořardin

su, osim nekolicine obnovljenih zdanja, većinom zapuštene. Stoga su upravo ta poglavlja knjige namijenjena svima koji su zainteresirani za njihovu obnovu.

Knjiga Marije Stagličić, koja se još jednom osvrće na važan segment graditeljske

i urbanističke povijesti Zadra 19. i početka 20. stoljeća, obradovat će Zadrane svojim pristupačnom opremom, kao i sve istraživače zadarske povijesti, urbanizma i arhitekture. ×